

Kotouttamisohjelma 2022

Tornion kaupunki
Tornion kaupunginvaltuusto

Sisällysluettelo

1.	JOHDANTO.....	3
1.1.	Lainsäädäntö.....	4
1.2.	Tornion kotouttamisohjelma 2022	4
2.	KOTOUTUMISTA EDISTÄVÄT PALVELUT	5
2.1.	Tulkkaus ja käännöspalvelut	6
2.2.	Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma	7
2.3.	Kiintiöpakolaisten vastaanotto	7
2.4.	Pakolaistyö.....	8
3.	MAAHANMUUTTO LAPISSA.....	9
3.1.	Maahanmuutto Lapissa ja Torniossa	9
3.2.	Maahanmuutto Tornion seudulla	10
4.	MAAHANMUUTTOTYÖN LINJAUKSET 2014–2017.....	10
4.1.	Maahanmuuttotyön linjaukset Torniossa.....	11
5.	KOTOUTTAMISPALVELUT OSANA PERUSPALVELUITA.....	12
5.1.	Varhaiskasvatus ja esiopetus	12
5.2.	Oppivelvollisuuden laajentaminen	12
5.3.	Lukiokoulutus.....	13
5.4.	Toisen asteen koulutus ja aikuiskoulutus	14
5.4.1.	Koulutus kotoutumisen edistäjänä	14
5.4.2.	Tornion kansalaisopisto	15
5.5.	Nuorisotoimen palvelut	16
5.6.	Kulttuuripalvelut.....	17
5.7.	Sosiaali- ja terveyspalvelut	17
6.	KOTOUTTAMISEN MUUT PALVELUT.....	17
6.1.	Työ- ja elinkeinotoimiston palvelut	17
6.2.	Kelan palvelut	19
7.	JÄRJESTÖ- JA VAPAAEHTOISTOIMINTA TORNION SEUDULLA	19
8.	TIEDOTUS, TOTEUTUS JA SEURANTA.....	20

1. JOHDANTO

Tornion kotouttamisohjelmassa pyritään avoimuuteen ja asiakaslähtöisyyteen. Avoimuutta ovat läpinäkyvä hallinto ja päätöksenteko sekä osallisuuden vahvistaminen. Asiakaslähtöisyys tarkoittaa, että toiminnan keskiössä on tyytyväinen torniolainen. Asiakaslähtöisyyttä on myös asiakkaan aktiivisuuden vahvistaminen.

Tornion kaupungin tavoitteena on, että kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet kotikaupunkinsa asioihin olisivat mahdollisimman hyvät ja kuntalaisten yhteisöllisyys vahvistuisi. Tavoitteisiin päästään, kun vahvistetaan kylien ja kaupunginosien yhteisöllisyyttä, lisätään kuntien osallistumis- ja vaikuttamiskanavia, vahvistetaan kunta-järjestö -yhteistyötä ja kehitetään kunnan hyvinvoinnin edistämistyötä. Nämä tavoitteet ovat keskeisiä myös kotoutumisen onnistumisen kannalta.

Tornion edellinen kotouttamisohjelma laadittiin vuosille 2018–2021. Tämä ohjelma oli kunnallinen poiketen siten tätä ennen laaditusta seudullisesta ohjelmasta.

Tornion kotouttamisohjelman keskeiset käsitteet ovat **kotouttaminen**, **kotoutuminen** ja **kotoutuja**. Kotouttamisella tarkoitetaan niitä toimenpiteitä ja palveluita, joilla yhteiskunta pyrkii edistämään kotoutumista. Kotoutuminen on vuorovaikutusta ympäröivään yhteiskuntaan ja ihmisiin. Se on yksilöllinen prosessi, jossa ihminen kasvaa muutoksessa ja alkaa kokea yhteenkuuluvuutta yhteisöön ja yhteiskuntaan, jossa elää ja asuu. Kotoutuminen on kaksisuuntainen keskinäisen muuttumisen prosessi, jossa yhteiskunta muuttuu väestön monimuotoistuessa ja maahanmuuttaja hankkii yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. Tässä prosessissa maahanmuuttajan omalla motivaatiolla, sitoutumisella ja omatoimisuudella on suuri merkitys (kotouttaminen.fi-sivusto). Kotoutujalla tarkoitetaan maahanmuuttajaa, joka toimii ja on aktiivinen integroitukseen uuteen elinympäristönsä.

Vuonna 2020 ulkomaan kansalaisia Suomessa oli 278 917 henkilöä. Kasvua edelliseen vuoteen oli 4,2 %. Vuonna 2019 Suomeen muutti 32 758 henkilöä, joista 74 % oli ulkomaan kansalaisia. Ulkomaan kansalaisista Suomi sai vuonna 2019 muuttovoittoa 16951 henkilöä. Suomen saama muuttovoitto koostui lähes täysin EU:n ulkopuolelta tulleista muuttajista vuonna 2019. Vuonna 2020 muuttajia oli 32 898, reilut 100 henkilöä enemmän kuin edellisenä vuonna.

Vuonna 2020 myönnettiin 20 757 ensimmäistä oleskelulupaa. Työ ja perhe sekä opiskelu ovat yleisempiä syitä muuttaa Suomeen.

Vielä 1990-luvulla maahanmuuton perusteena olivat ensisijaisesti humanitääriset syyt. Nykyään syyt maahanmuutolle ovat moninaisemmat; muuton taustalla on yhä useammin muu kuin kansainvälinen suojelu. Vuonna 2016 EU:n ulkopuolelta tulleista 69 prosentille myönnettiin oleskelulupa perheen, työn tai opiskelun vuoksi (Valtion kotouttamisohjelma; Tilastokeskus).

Maahanmuuton yhtäjaksoinen kasvu edellyttää muutostoimenpiteitä myös julkisten palvelujen piirissä. Kotoutumisprosessin onnistumisen edellytyksenä ovat palveluiden saatavuuden turvaaminen, henkilökunnan osaamisen kehittäminen maahanmuuton monimuotoistuessa sekä yhdenvertaisen kohtelun vahvistaminen kantaväestöön nähden. Lakisääteisen kotouttamisohjelman avulla pyritään tunnistamaan kehitystarpeet eri palvelurakenteissa sekä toimenpiteissä, ja täten vastaamaan maahanmuuttajien erityistarpeisiin. Tornion kotouttamisohjelmassa kartoitetaan paikalliset kotouttamistyön hyvät käytännöt, tunnistetaan maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvät haasteet sekä linjataan kehittämistoimenpiteet ja niiden vaatimat resurssit sekä seurantamenetelmät.

1.1. Lainsäädäntö

Laki kotoutumisen edistämisestä (1389/2010) on astunut voimaan 1.9.2011. Lain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Lain uudistuksen tavoitteena on myös kotoutumisen kaksisuuntaisuuden edistäminen; kotoutuminen edellyttää maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa. Uutta lakia valmistellaan parhaillaan ja kotouttamisohjelmaa tullaan aikanaan päivittämään muuttuneilta osin uutta lakia vastaavaksi.

Kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Kunnan on huolehdittava siitä, että tarjottavat palvelut soveltuvat myös maahanmuuttajille. Lisäksi kunnan on varmistettava, että maahanmuuttajille tässä laissa tarkoitetut toimenpiteet ja palvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kussakin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

Kunnan on huolehdittava oman henkilöstönsä osaamisen kehittämisestä kotouttamiseen liittyen. Maahanmuuttajille tarkoitettuja toimenpiteitä ja palveluja voidaan järjestää myös kuntien välisenä yhteistyönä.

Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja jota tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Ohjelma otetaan huomioon kuntalain (365/1995) 65 §:n mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.

Kunnan kotoutumisen edistämisessä on syytä huomioida:

- kunnan palveluiden toteuttaminen maahanmuuttajille soveltuvina
- kotoutumisen ja hyvien väestösuhteiden edistäminen kunnan kaikessa suunnittelussa
- kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kuntaan osoittaminen
- kotoutumisen edistäminen ja kunnan eri viranomaisten rooli kotouttamistoiminnassa.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen, työ- ja elinkeinotoimiston, Kansaneläkelaitoksen ja muiden kunnan alueella toimivien viranomaisten on kunnan aloitteesta osallistuttava oman toimialansa osalta ohjelman laadintaan, toteutukseen ja toimeenpanon seurantaan. Paikalliset maahanmuuttaja-, kansalais-, työntekijä- ja työnantajajärjestöt sekä uskonnolliset yhteisöt voivat osallistua kotouttamisohjelman laadintaan, toteutukseen ja sen toimeenpanon seurantaan.

1.2. Tornion kotouttamisohjelma 2022

Kotouttamisohjelman laatiminen on tehty virkamiestyönä syksyn 2021 aikana. Vuoden 2022 kotouttamisohjelma laaditaan siten, että kotouttamisohjelma vuosille 2018-2021 päivitetään. Vanhan ohjelman laadintaan osallistuneet tahot ovat kukin tarkastaneet ja päivittäneet oman vastualueensa tiedot. Edellisessä ohjelmatyössä, joka on siis nyt rakennetun ohjelman pohjana, hyödynnettiin SPR:n lanseeraamaa kotouttamistarjotinta ja työskentelyn veti SPR:n monikulttuurisuustoiminnan asiantuntija. Kotouttamistarjottimen avulla voidaan paremmin hahmottaa muun muassa sitä, mitä palveluita ja toimintoja

alueella on, kenelle olemassa olevat palvelut soveltuvat ja millaisia mahdollisia puutteita alueen palvelutarjottimessa on.

Tornion kaupungin kotouttamisohjelmaprosessin tavoitteena on ollut luoda kotouttamisohjelmasta mahdollisimman käytännönläheinen ”elävä” asiakirja, jota voidaan käyttää arjen työssä ja jota voidaan päivittää ohjelmakauden aikana.

Vuoden 2023 alusta sosiaali- ja terveystoimi siirtyvät Lapin hyvinvointialueelle. Tämän vuoksi uusi kotouttamisohjelma on voimassa vain vuoden 2022.

2. KOTOUTUMISTA EDISTÄVÄT PALVELUT

Kotoutumisessa on tärkeää, että viranomaiset varmistavat palveluiden soveltuvuuden kaikille kuntalaisille. Kotoutumisen alkuvaiheessa maahanmuuttajille tarjotaan laissa määriteltyjä kotoutumista edistäviä palveluita. Yleensä viimeistään kolmen vuoden kuluttua oleskeluluvan saamisesta maahanmuuttajat käyttävät muiden kuntalaisten kanssa kaikkia samoja palveluja. Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttajat käyttävät mahdollisimman nopeasti samoja palveluita muiden kuntalaisten kanssa.

Kotouttamisohjelman ja alkuvaiheen palveluiden tarkoituksena on varmistaa, että maahanmuuttaja saa tarvittavat tiedot ja taidot toimia aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä. Maahanmuuttajan täytyy tietää oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan yhteiskunnassa. Tässä luvussa keskitytään palveluihin, jotka on tarkoitettu erityisesti maahanmuuttajille.

2.1. Tulkkaus ja käännöspalvelut

Tulkkipalveluista ja niihin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään eri laeissa, joissa määritellään kenelle ja milloin palveluita tulee järjestää. Tulkitsemisesta säädetään muun muassa hallintolaissa (434/2003, 26 §), laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 5 §), laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992, 5 §), ulkomaalaislaissa (301/2004, 203 §) sekä kielilaissa (423/2003, 10 § 18 §).

Tulkkaus- ja käännöspalveluiden käyttö on keskeinen oikeusturvakysymys. Viranomaisella on vastuu tulkkauksen järjestämisestä, jos asiakkaalla ei ole riittävää kielitaitoa. Ammattitaitoisella tulkkauksella taataan, että asiakas ymmärtää kyseessä olevan asian täysin. Samalla varmistetaan viranomaisen oikeusturva asian hoidossa.

Palvelu voidaan toteuttaa läsnäolo-, puhelin- tai videotulkkauksena. Viranomainen voi käännättää asiakirjoja, jotka ovat merkityksellisiä asiakkaan palvelemisen kannalta. Palvelun laadun takaamiseksi eri toimijat voivat käännättää esitteitä ja lomakkeita palveluistaan paikkakunnalla yleisimmin käytetyille kielille.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus korvaa kunnalle pakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden tulkkauksesta aiheutuneet kustannukset täysimääräisenä ilman aikarajaa. Korvausvelvoite edellyttää voimassaolevaa sopimusta pakolaisten vastaanotosta kunnan ja ELY-keskuksen välillä. Viranomainen on kuitenkin velvollinen järjestämään tulkkauksen kaikille maahanmuuttajille.

Kotouttamisprosessin tavoitteena on, että maahanmuuttaja kykenee mahdollisimman pian maahantulonsa jälkeen toimimaan yhteiskunnassa itsenäisesti suomen kielellä. Maahanmuuttaja voi kuitenkin viranomaisasioinnin yhteydessä tarvita tulkkaus- ja käännöspalveluita vielä useankin vuoden maassaolon jälkeen. Kokonaisuudessaan kyseessä on maahanmuuttajille keskeinen, peruspalveluja tukeva palvelumuoto.

Tornion seudun tärkeimmät tulkkaus- ja käännöspalvelujen tarjoajat ovat Monetra tulkkipalvelut Oy ja Polaris Kielipalvelut Oy.

Toimintaohjeet tulkkaukseen

- Tilaa aina tulkki, jos et ole varma, onko asiakkaasi suomen kielen taito tai oma kielitaitosi riittävä asioiden hoitamiseen.
- Käytä tulkkina vain ammattitulkkia, älä asiakkaasi puolisoa, sukulaista tai tuttavaa.
- Älä koskaan käytä lasta tulkkina.
- Tulkki ei osallistu keskusteluun vaan tekee osapuolten välisen keskustelun mahdolliseksi. Hän ei esiinny puolestapuhujana tai ylimääräisenä viranomaisena.
- Tulkki tulkkaa kaiken asiakkaiden välisen keskustelun. Tulkki ei lisää mitään tai jätä mitään pois. Hän on täysin puolueeton ja ehdottomasti vaitiolovelvollinen.
- Tulkki voi tehdä omia tulkkausta helpottavia muistiinpanoja, jotka hän hävittää tulkkauksen jälkeen.
- Käyttämällä tulkkipalvelua varmistat, että asiat tulevat välitetyksi oikein. Tulkin käyttö lisää sekä työntekijän että asiakkaan oikeusturvaa.

2.2. Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma

Alkukartoituksessa selvitetään maahanmuuttajan koulutus- ja työhistoria sekä arvioidaan hänen opiskelu-, työllistymis- ja muut kotoutumisvalmiudet. Siinä myös selvitetään kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palveluiden tarpeet. Alkukartoitus käynnistetään kahden kuukauden kuluessa asiakkuuden alkamisesta tai alkukartoitusta koskevasta pyynnöstä. Alkukartoituksen järjestänyt taho ohjaa maahanmuuttajan tarvittaessa eri viranomaispalveluiden piiriin (Laki kotoutumisen edistämisestä). Mikäli henkilö on työtön työnhakija, työllisyyskuntakokeilu toteuttaa alkukartoituksen. Muille maahanmuuttajille alkukartoituksen tekee pakolaistyöntekijä sosiaalitoimessa.

Kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan henkilökohtainen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden avulla hän saa riittävät tiedot ja taidot kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Suunnitelmaan voi sisältyä kieliopetusta, oman äidinkielen opetusta, yhteiskuntaoppia, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetuksen täydentäviä opintoja, kotoutumiskoulutus tai muita yksilöllisesti kotoutumista edistäviä toimenpiteitä. Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma on laadittava viimeistään kolmen vuoden kuluttua ensimmäisen oleskeluluvan tai oleskelukortin myöntämisestä taikka oleskeluoikeuden rekisteröimisestä (Laki kotoutumisen edistämisestä).

TE-toimiston sekä työllisyyskuntakokeilun kotoutumissuunnitelma laaditaan yhdessä maahanmuuttajapalveluiden kanssa silloin, kun henkilöllä on asiakkuus myös maahanmuuttajapalveluissa. Suunnitelmassa sovitaan koulutukseen, työnhakuun ja työllistymiseen liittyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä. Lisäksi maahanmuuttajapalveluissa tehdään heidän kaikille täysi-ikäisille asiakkailleen vielä laajempi kotoutumissuunnitelma, jonka yhtenä osana ovat myös koulutukseen ja työelämään liittyvät toimenpiteet. Kotoutumissuunnitelma voidaan laatia myös muulle maahanmuuttajalle, jos hänen arvioidaan alkukartoituksen perusteella tarvitsevan suunnitelmaa kotoutumisen edistämiseksi (Laki kotoutumisen edistämisestä).

2.3. Kiintiöpakolaisten vastaanotto

Tornion kaupunki on tehnyt Lapin ELY-keskuksen kanssa sopimuksen pakolaisten vastaanottamisesta kuntaan. Kaupunginvaltuusto on päättänyt, että vuonna 2022 Tornio vastaanottaa 30 pakolaista. Pakolaiskiintiöstä 30 kuntapaikkaa on varattu kiintiöpakolaisille. Kotoutumislain mukaisesti ELY-keskus vastaa kiintiöpakolaisten kuntiin sijoittamisesta. Vuonna 2021 kuntapaikkoja oli 30 ja Lapin ELY-keskus osoitti Tornioon 46 kiintiöpakolaista. Lisäksi Tornioon on tullut viisi myönteisen oleskeluvan saanutta turvapaikanhakijaa. Oleskeluluvan saaneet 18 vuotta täyttäneet turvapaikanhakijat voivat valita minkä tahansa kunnan Suomessa asuinkunnakseen ja he ovat oikeutettuja kaikkiin niihin palveluihin, jotka kunta tarjoaa muillekin kunnan asukkaille.

Laki kotoutumisen edistämisestä tuli voimaan 1.9.2011. Lain yhtenä tavoitteena on tukea maahanmuuttajien aktiivista osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa sekä edistää heidän kotoutumistaan. Kuntien ja valtion rooli on keskeinen muun muassa palveluiden järjestämisessä sekä tasa-arvon edistämässä ja syrjinnän ehkäisemisessä. Laissa säädetään, että kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Lisäksi laki edellyttää, että kunnille maksettavien oleskeluluvan saaneiden turvapaikan hakijoiden palveluiden korvausten ehtona on lain mukainen kotouttamisohjelma ja sopimus ELY-keskuksen kanssa pakolaisten vastaanotosta.

Kunnalle maksetaan vastaanotetuista pakolaisista laskennallista korvausta. Kiintiöpakolaisista laskennallista korvausta maksetaan neljä vuotta ensimmäisestä väestökirjamerkinnästä ja myönteisen oleskeluluvan saaneista turvapaikan hakijoista kolme vuotta. Korvaukset on tarkoitettu pakolaisten ohjaukseen ja neuvontaan, sekä muuhun heidän kotoutumistaan tukevaan toimintaan. Toimeentulotukena maksettavat menot korvataan kunnalle kolmen ensimmäisen vuoden aikana täysimääräisenä. Korvausten maksamisen edellytyksenä on kunnanvaltuuston hyväksymä kotouttamisohjelma. Tulkkauspalvelut korvataan toteutuneiden kustannusten mukaan.

2.4. Maahanmuuttajapalvelut

Sosiaalipalvelujen piiriin kuuluva maahanmuuttajapalvelu huolehtii yksilöllisesti arkielämän ohjauksesta ja neuvonnasta eri elämäntilanteissa, joita ovat esimerkiksi alkukartoitukset, asuntoasiat, lääkärikäynnit, terveystarkastukset, henkilötunnukset, rekisteröinnit, hakemukset, kotoutumissuunnitelmat yhteisten asiakkaiden osalta yhteistyössä TE-toimiston ja työllisyyden kuntakokeilun kanssa, harrastuksiin ohjaaminen, pankkitilien avaaminen, toimeentulotuki, informointi yms. Pakolaistyön tavoitteena on 3–4 vuoden aikana saada asiakas toimimaan itsenäisesti ja tavoitteellisesti yhteiskunnan tasa-arvoisena jäsenenä. Pakolaistyö pyrkii kokemusten perusteella luomaan ja kehittämään uusia toimintamalleja parempaan kotoutumiseen sekä tiedottamaan pakolaisuuteen liittyvistä asioista.

Sosiaalitoimen pakolaistyön tehtävänä on tukea Tornioon saapuvia pakolaisia kotoutumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan monialaisessa verkostotyössä muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Pakolaistyön

asiakkaana ovat vuosittain kaupungin vastaanottamat kiintiöpakolaiset, myönteisen oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat, perheenyhdistämisen kautta saapuneet ja itsenäisesti Tornion kuntaan muuttavat pakolaiset.

Asiakkuus pakolaistyössä kestää neljä vuotta. Pakolaistyön palveluihin kuuluvat edellä mainittujen ryhmien vastaanottojärjestelyt ja sosiaalityön palvelut. Pakolaisten saapussa kuntaan alkuvaiheen neuvonnan ja ohjauksen vastuu on sosiaalitoimen pakolaistyöllä.

Kiintiöpakolaisten vastaanoton järjesteleminen alkaa 1–2 kuukautta ennen heidän saapumistaan kuntaan. Kun kunta saa tiedon tulevista henkilöistä, ensimmäisenä alkaa asumisen järjesteleminen. Terveyskeskukseen ollaan yhteydessä terveystarkastuksien järjestämisestä mahdollisimman pian kuntaan saapumisen jälkeen. Koulua ja päivähoitoa tiedotetaan mahdollista koululaisista ja päiväkotikäisistä lapsista ja TE-toimistoa heidän palvelujensa piiriin ohjattavista henkilöistä.

Ennen kiintiöpakolaisten saapumista pakolaistyö järjestää infotilaisuuden niille viranomaisille, jotka työskentelevät alkuvaiheessa kiinteästi kiintiöpakolaisten kanssa. Infossa käydään läpi esimerkiksi erityisjärjestelyjen tarpeet sairaudesta tai muusta syystä johtuen.

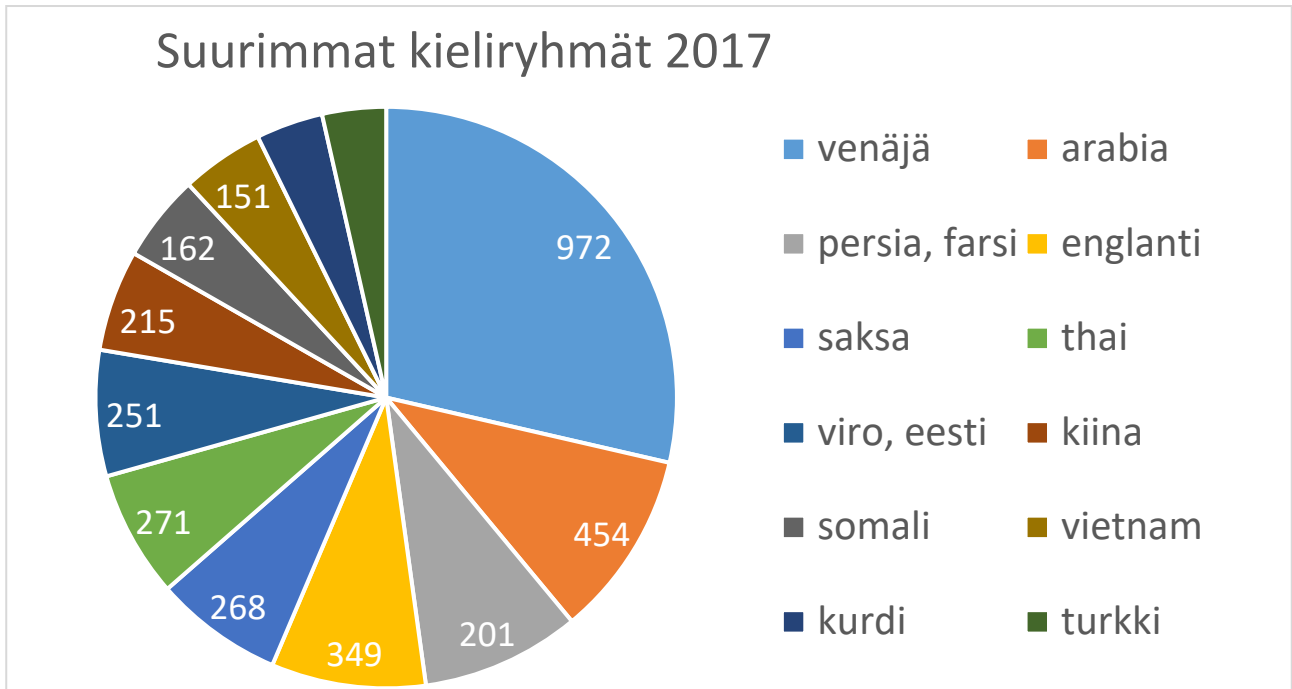
Kiintiöpakolaisten saavuttua kuntaan alkaa varsinainen kotouttamistyö. Ensimmäiset 1–3 kuukautta kuluvat uusien asioiden opetteluun, uuteen kotikaupunkiin tutustumiseen ja virallisten asioiden järjestämiseen, muun muassa rekisteröitymiseen maistrattiin, terveystarkastuksiin, Kelan hakemuksiin, pakollisten henkilöasiakirjojen vireillepanoon ja lasten koulun aloitukseen.

Kotouttamistyö jatkuu koko pakolaistyön asiakkuuden ajan. Kotouttamisen tavoitteena on, että kotouttamisaikana asiakas oppii hoitamaan omia asioitaan itsenäisesti ja tietää, mistä hän voi saada tarvitsemansa palvelun. Kotouttamisaikojen jälkeen asiakas siirtyy aikuissosiaalityön palveluihin, mikäli tarvitsee sosiaalityötä tai muuta sosiaalipuolen ohjausta ja neuvontaa.

3. MAAHANMUUTTO LAPISSA

3.1. Maahanmuutto Lapissa ja Torniossa

Maahanmuuttajien määrä Lapissa on vuosikymmenien saatossa moninkertaistunut. Lappiin muutetaan ensisijaisesti perhesiteiden, opiskelun sekä työnteon perässä. Vielä 1980-luvulla Lappia asutti vain muutama sata ulkomaalaista, kun vuoden 2020 lopussa Lapissa oli 4 004 ulkomaankansalaista, 2,3 % koko Lapin väestöstä. Vertailun vuoksi esimerkiksi Uudellamaalla ulkomaalaisia vuonna 2020 oli 9,2 % väestöstä.

Kuvio 2. Lapissa puhutaan noin 80 vierasta kieltä.

Maahanmuuttajien mukanaan tuoma monipuolinen kulttuurien kirjo sekä kielitaito vahvistavat Lappia kansainvälisenä maakuntana entisestään. Maahanmuuttajaväestön nuorempi ikärakenne verrattaessa kantaväestöön tarjoaa tärkeän voimavaran maakunnalle, jossa väestö alati vähenee ja ikääntyy. Lapin kunnista Rovaniemi, Kemi ja Tornio ovat harjoittaneet kotouttamista ja vastaanottaneet kansainvälisen suojelun piirissä olevia yksilöitä jo 1980-luvun loppupuolelta lähtien.

Harvaan asutettu maakunta pitkin välimatkoineen asettaa haasteita tarvittavien kotoutumista edistävien palveluiden ja toimenpiteiden yhdenvertaiselle tuottamiselle Lapissa. Yhdenvertaisuuden turvaamiseksi on kehitetty innovatiivisia ja joustavia palvelujen tuottamistapoja sekä verkostoyhteistyötä. Keskeisimpiä toimintaverkostoja ovat Lapin maahanmuuttoasiain toimikunta, Lapin etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO) sekä maahanmuutto- ja kotouttamistoimijoiden (MAKO) verkostot.

3.2. Maahanmuutto Tornion seudulla

Torniossa oli vuonna 2020 maahanmuuttajia 550 henkilöä (2.6 %) ja vuonna 2019 maahanmuuttajia oli 569.

Torniossa suurimmat kieliryhmät ovat venäjä, arabia ja farsi.

Seutukunta	2020		2019		2017	
	Ulkomaan kansalaiset	%	Ulkomaan kansalaiset	%	Ulkomaan kansalaiset	%
Kemi-Tornio						
Yht.	1 630	2,9	1 654	2,0	1 466	2.5
Kemi	943	4,6	926	4,5	755	3.6
Keminmaa	68	0,9	73	0,9	63	0.8
Simo	25	0,8	26	0,9	27	0.9
Tervola	44	1,5	60	2,0	51	1.7
Tornio	550	2,6	569	2,6	570	2.6

Kuvio 3. Meri-Lapin ulkomaan kansalaiset.

4. MAAHANMUUTTOTYÖN LINJAUKSET 2014–2017

Tornion maahanmuutto- ja kotouttamistyön linjaukset pohjautuvat kansalliseen maahanmuuttostrategiaan ja Lapin maahanmuuttostrategiaan 2017. Syksyllä 2021 strategiaa on aloitettu päivittämään.

Lapin maahanmuuttostrategia pitää kotouttamista ja kotoutumista maahanmuuttajien eri elämänvaiheissa vaikuttavana kokonaisvaltaisena prosessina. Strategia huomioi maahanmuuttajat maahantuloperusteista riippumatta. Strategian ensisijaisiksi tavoitteiksi on asetettu alueen maahanmuutto- ja kotouttamistyön edelleen kehittäminen, maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistämisen edistäminen Lapissa sekä kasvavaan maahanmuuttoon ja ulkomaisen työvoiman rekrytointiin varautuminen.

Lapin maahanmuuttostrategian vision mukaan ”Lappi on moniarvoinen ja monikulttuurinen maakunta, jossa kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja edellytykset elää, asua ja tehdä työtä” (Lapin maahanmuuttostrategia 2017.)

4.1. Maahanmuuttotyön linjaukset Torniossa

Tornion maahanmuutto- ja kotouttamistyön linjaukset pohjautuvat kansalliseen maahanmuuttostrategiaan ja Lapin maahanmuuttostrategiaan 2017. Tornion kotouttamisohjelman isot tavoitteet ovat kotoutumispalvelujen saatavuuden turvaaminen, yhdenvertaisuuden korostaminen, maahanmuuttajien tarpeiden huomioiminen peruspalveluissa sekä maahanmuuttajien ja kantaväestön välisen

vuorovaikutuksen lisääminen. Tornion tavoitteissa korostuvat maahanmuuttotyön kehittäminen peruspalveluissa ja verkostomaisen työotteen lisääminen osana kotouttamistyötä. Myös järjestöjen ja kolmannen sektorin roolia yhteistyökumppanina halutaan vielä erikseen korostaa.

Kotoutumispalvelujen saatavuuden turvaamisessa keskeistä on eri hallintokuntien välisen yhteistyön syventäminen ja yhteisten toimintamallien rakentaminen. Yhteistyö alkaa siitä, että tunnemme ja ymmärrämme paremmin toistemme työtä. Maahanmuuttajien tarpeiden huomioiminen peruspalveluissa edellyttää maahanmuuttajien erityistarpeiden tunnistamiseen liittyvän osaamisen kehittämistä ja kunnallisten palveluiden parempaa hahmottamista. Yhdenvertaisuuden korostaminen edellyttää maahanmuuttajien kohtelemista kantaväestön kanssa tasavertaisina kuntalaisina; tarpeisiin vastataan peruspalvelutasolla, ei pelkästään erityispalvelujen kautta. Maahanmuuttajien ja kantaväestön välisen vuorovaikutuksen lisäämiseen päästään eri väestöryhmiä yhdistävien tilaisuuksien järjestämisen ja yleisen globaalikasvatuksen avulla

5. KOTOUTTAMISPALVELUT OSANA PERUSPALVELUITA

5.1. Varhaiskasvatus ja esiopetus

Varhaiskasvatuspalvelut on tarkoitettu kaikille alle kouluikäisille lapsille. Esiopetus on velvoittava kaikille kuusivuotiaille lapsille. Varhaiskasvatus- ja esiopetuspaikka pyritään järjestämään asuinalueen lähipäiväkodista ja esiopetuspisteestä. Torniossa kaikki esiopetuspaikat sijaitsevat alueiden lähikoulujen tiloissa.

Ennen kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen/esiopetuksen, järjestetään aloituskeskustelu huoltajien kanssa. Aloituskeskustelussa käydään läpi lapsen vahvuudet ja suomalaisen varhaiskasvatuksen/esiopetuksen tavoitteet ja sisällöt. Varhaiskasvatuksessa huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö tekevät tiivistä yhteistyötä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen mahdollistamiseksi. Huoltajille kerrotaan myös kuinka tärkeää oman kielen ja kulttuurin vaaliminen on, sillä se luo hyvän pohjan toisen kielen ja kulttuurin oppimiselle.

Jokaiselle lapselle, jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame, tehdään Pienten kielireppu -kielenkartoitus ja sen perusteella suomi toisena kielenä - eli S2-suunnitelma. S2-opetus integroidaan lapsen päivittäiseen toimintaan. Tarvittaessa suomen kielen oppimista voidaan lisäksi tukea esimerkiksi yksilö- tai pienryhmätoiminnan avulla. S2-opetusta ei kuitenkaan voida toteuttaa tällä hetkellä sen kysynnän mukaisesti.

Kun lapsi on ollut varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa 2–3 kuukautta, laaditaan lapselle yhdessä huoltajien kanssa henkilökohtainen varhaiskasvatus-/esiopetussuunnitelma. Suunnitelmaan liitetään aloituskeskustelussa täytetty oman äidinkielen kielenkehityksen selvityskaavake. Lapsen oman äidinkielen opetukseen ei varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa ole mahdollisuuksia, joten perheen oma rooli kielen ja kulttuurin ylläpitämisessä ja harjoittelussa korostuu.

Esiopetusvuoden keväällä arvioidaan lapsen suomen kielen kehittymistä ja muitakin kouluvalmiuteen liittyviä asioita yhdessä huoltajien kanssa. Mikäli lapsi ei esiopetusvuoden aikana ole saavuttanut riittävää suomen kielen valmiutta, on vaihtoehtona, että lapsi käy toisen vuoden esiopetuksessa, aloittaa koulun yleisopetuksen luokassa tai osallistuu opetukseen valmistavalla luokalla.

TAVOITE	TOIMENPIDE	MITTARI	VASTUUTAHO
Varhaiskasvatuspaikkojen saatavuus kielikursseille menijöiden lapsille mahdollisimman nopeasti	Yhteistyön lisääminen pakolaistyön ja varhaiskasvatuksen kanssa	Asiakaspalaute	Pakolaistyö ja varhaiskasvatus

5.2. Oppivelvollisuuden laajentaminen

Oppivelvollisuuslaki tuli voimaan 1.8.2021. Oppivelvollisuuden laajentaminen koskee kaikkia perusopetuksesta toiselle asteelle siirtyviä nuoria ja toisen asteen opinnoista tulee maksuttomia laajennetun oppivelvollisuuden piiriin kuuluville nuorille. Kaikki opetuksessa tarvittavat oppikirjat ja muut materiaalit ja työvälineet, -asut ja aineet ovat oppivelvolliselle maksuttomia.

Oppivelvollisuus päättyy, kun opiskelija täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon. Perusopetuksen jälkeinen oppivelvollisuus suoritetaan pääsääntöisesti lukiokoulutuksessa tai ammatillisessa koulutuksessa. Oppivelvollisuutta voi suorittaa kymppiluokassa, lukiokoulutukseen valmistavassa koulutuksessa (LUVA) ja ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa (VALMA). Syksystä 2022 alkaen nämä koulutukset yhdistetään tutkintokoulutukseen valmentavaksi koulutukseksi (TUVA). Oppivelvollisuutta voi suorittaa myös kansanopistojen oppivelvollisille suunnatussa koulutuksessa. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat voivat suorittaa oppivelvollisuuttaan työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa (TELMA).

Maahanmuuttotauksaiset oppivelvolliset, joilta puuttuu perusopetuksen jälkeisen koulutuksen suorittamiseen riittävä suomen tai ruotsin kielen taito, voivat suorittaa oppivelvollisuutta aikuisten perusopetuksessa tai kansanopistojen järjestämässä maahanmuuttajille tarkoitettussa koulutuksessa.

Oppivelvollisen huoltajan tai muun laillisen edustajan on huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua.

TAVOITE	TOIMENPIDE	MITTARI	VASTUUTAHO
Valmistavan opetuksen ryhmien aloituspaikkojen tarjoaminen tarpeiden mukaisesti välittömästi	Perustetaan uusia valmistavan opetuksen ryhmiä tarpeen mukaisesti tai integroidaan oppilas lähikouluun	Asiakaspalaute	Perusopetus
Suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän opetus toteutuu oppilaan yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti	Ylläpidetään S2-opettajien osaamista Varmistetaan S2-opettajien saatavuus	S2-koulutusten ja osallistujien lukumäärä lukuvuoden aikana	Perusopetus

5.3. Lukiokoulutus

”Kaikkien opiskelijoiden opetuksessa noudatetaan yhteisiä, lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaisia tavoitteita ja periaatteita. Opiskelijoiden kielelliset valmiudet sekä kulttuuritausta otetaan lukio-opetuksessa huomioon. Lukiolain (10.8.2018/714) 14 §:n mukaan:

”Oppilaitoksen opetuskieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi lisäksi olla saame, romani tai viittomakieli taikka muu 3 §:ssä tarkoitettussa luvassa määrätty kieli.

Osa lukiokoulutuksen oppimäärän opetuksesta voidaan antaa myös muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla opetuskielellä, jos se ei vaaranna opiskelijan mahdollisuutta seurata opetusta ja suorittaa oppimäärä ja ylioppilastutkinto.”

Tornion yhteislyseon lukiossa tarjotaan mahdollisuutta opiskella suomea äidinkielen sijaan suomi toisena kielenä ja kirjallisuus –oppiaineena.

”Opiskelijalle, jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame, voidaan opettaa äidinkieli ja kirjallisuus –oppiaine suomi toisena kielenä ja kirjallisuus –oppimäärän mukaan. Suomi toisena T kielen peruskielitaidossaan on puutteita jollakin kielitaidon osa-alueella, jolloin opiskelijan suomen kielen taito ei anna riittäviä edellytyksiä suomen kieli ja kirjallisuus –oppimäärän opiskeluun.” (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019, 6.3.6.)

Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019 määrää muun muassa, että *”Lukio edistää kaikessa toiminnassaan yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa (...) Lukio-opetuksen perustana on elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä ihmisarvon loukkaamattomuus. Lukio-opetus pohjautuu keskeisiin ihmisoikeussopimuksiin”.*

Tämän lisäksi, *”Lukio-opetus on opiskelijaa uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta, eikä sitä saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen välineenä.*

5.4. Toisen asteen koulutus ja aikuiskoulutus

Maahan tullessaan maahanmuuttajat ovat varsin eri tilanteissa ja heidän tarpeensa, osaamis- ja koulutustasonsa sekä perhetilanteensa voivat vaihdella paljon. Toisilla on koulutuksensa ja osaamisensa puolesta edellytykset nopeaan työllistymiseen, toiset puolestaan tarvitsevat pidemmän kotoutumisajan ja tehostetumpia kotoutustoimenpiteitä.

Asianmukainen koulutus edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä. Koulutus voi olla joko kokonaan Suomessa hankittu tai aiemmin hankitun osaamisen pohjalta Suomessa täydennetty. Täydennyskoulutusta suunniteltaessa aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on ensisijaisen tärkeää.

5.4.1. Koulutus kotoutumisen edistäjänä

Menestyminen opinnoissa ja työelämässä edellyttää suomen kielen taitoa sekä suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan toiminnan ymmärtämistä. Kotoutumiskoulutus on keskeinen väylä maahanmuuttajien kotoutumiseen sekä osallistumiseen muuhun koulutukseen ja avoimille työmarkkinoille.

Oppivelvollisuuden ylittäneille suunnattu kotoutumiskoulutus toteutetaan alueellamme pääsääntöisesti työvoimakoulutuksena Opetushallituksen aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen ja aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteiden (2012) sekä vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksen (2017) mukaisesti. Kotoutumiskoulutusta järjestää Torniossa Peräpohjolan Opisto, Ammattiopisto Lappia ja Tornion kansalaisopisto. Lapin ELY-keskus on hankkinut työvoimakoulutusta Lapin TE-toimiston esitysten mukaisesti ja maahanmuuttajat ovat päässeet koulutukseen kohtuullisen nopeasti.

5.4.2. Tornion kansalaisopisto

UMAKO-lukutaitokoulutus

Tornion kansalaisopisto järjestää vuonna 2018 käynnistettyä, ns. UMAKO-mallin (uusi maahanmuuttajien koulutus) mukaista maahanmuuttajien toiminnallista luku- ja kirjoitustaidon koulutusta. Lukutaitokoulutus on oltava hyväksyttynä koulutukseen osallistuvan omassa kotoutumissuunnitelmassa, jonka tekee Lapin TE-toimisto ja/tai Tornion sosiaalitoimi.

Lukutaitokoulutus on tarkoitettu kotoutumisen tueksi sellaisille maahanmuuttajille, joilla ei ole kotimaassaan tai muulla ollut mahdollisuutta saada riittävästi koulutusta ja yleissivistystä, jotta he voisivat selviytyä suomalaisen yhteiskunnan asettamista haasteista opiskelulle, työssäkäynnille sekä käytännön arjen toiminnoille. Lukutaitokoulutuksen kohderyhmänä ovat erityisesti henkilöt, jotka tarvitsevat joustavia ja/tai osa-aikaisia opiskelumahdollisuuksia sekä henkilöt, joiden arvioidaan hyötyvän erityisesti aktiiviseen toimintaan kytketystä opiskelusta.

Lukutaitokoulutuksen alussa opiskelijalle tehdään lähtötason arviointi, jonka tavoitteena on selvittää opiskelijan koulutustausta, aiempi osaaminen sekä mahdollisesti työn kautta hankitut taidot. Lähtötason arvioinnin perusteella jokaiselle koulutukseen osallistuvalla laaditaan henkilökohtainen opetussuunnitelma, jota päivitetään tarpeen mukaan koulutuksen aikana.

Kotostartti-/Alkustartti-koulutus

Tornion kansalaisopistolla on valmius järjestää sosiaalitoimen ja TE-toimiston toimeksiannosta pääasiassa kesä–heinäkuussa toteutettavaa, noin neljän viikon mittaista ns. Kotostartti-/Alkustartti-koulutusta, johon kuuluu suomen kielen ohella myös arjen taitojen opiskelua. Ko. koulutukset on tarkoitettu kyseisen vuoden keväällä/alkukesästä Tornioon tulleille kiintiöpakolaisille ennen heidän varsinaisen syksyn kotoutumiskoulutuksen alkamista.

Suomea ulkomaalaisille -kurssit

Tornion kansalaisopiston opinto-ohjelmassa on vuosittain Suomea ulkomaalaisille I ja/tai II -kurssit. Näillä omaehtoisilla kurseilla osallistujat voivat olla esimerkiksi paikallisissa perheissä työskenteleviä au paireja, muiden oppilaitosten opiskelijoita, paikallisten urheiluseurojen urheilijoita, avioliiton kautta Suomeen tulleita tai Tornion vastaanottamia kiintiöpakolaisia.

5.5. Nuorisotoimen palvelut

Nuorisotyön tarkoituksena on nuorten kasvun ja selviytymisen tukeminen, osallisuuden edistäminen ja elinolojen parantaminen. Nuorisotyön toimintamuodot tukevat nuoren itsenäistymistä ja vuorovaikutustaitoja, edistävät terveitä elämäntapoja – ja maahan muuttaneen nuoren kohdalla myös sitä, että Suomesta tulisi koti.

Nuorisotoimen palvelut on tarkoitettu kaikille kaupungin nuorille, pääkohderyhmässä ovat kuitenkin 12–25-vuotiaat nuoret ja nuoret aikuiset. Nuorisotoimi pyrkii tukemaan nuoren kasvua tarjoamalla mielekkäitä ja itsetuntoa vahvistavia, pääasiassa ohjattuja harraste- ja vapaa-ajantoimintoja ja -tiloja. Toiminta mahdollistaa nuorten vahvuuksien ja osaamisen kehittymisen. Nuorille tarjotaan myös matalan kynnyksen mahdollisuuksia kotimaiseen ja kansainväliseen liikkuvuuteen. Nuorisotoimen yhtenä perusarvona on yhdenvertaisuus sekä syrjinnän vastainen toiminta.

Nuorille tiedotetaan monin eri keinoin nuorisotoimen palveluista, toimintamuodoista ja mahdollisuuksista. Aina ei erillistä maahanmuuttajiin kohdistuvaa nuorisotyötä tarvita, mutta vähemmistöjen tunnistaminen on tärkeää. Erityisesti pakolais- tai turvapaikanhakijataustaisten nuorten aiemmin kohtaamat kriisit voivat merkittävästi heijastua jokapäiväiseen arkeen. Maahan muuttaneen nuoren osallisuuden rakentuminen, kasvun ja hyvinvoinnin edellytysten huomioiminen edellyttää ymmärrystä maahanmuuttajanuoren haasteista ja tilanteesta. Vaikka tausta on tärkeä huomioida, niin oleellista on myös se, että nuoresta ei tehdä oletuksia taustan perusteella. Maahan muuttaneet nuoret eivät myöskään ole yhdenmukainen joukko. Nuorisotyössä on monia menetelmiä, joiden kautta voidaan edistää ystävyysuhteiden syntymistä ja mahdollisuuksia siltojen rakentamiseen eri ihmisten välille.

Nuorisotiloilla maahanmuuttajanuoret ja suomalaiset nuoret tutustuvat luontevasti toisiinsa. Nuorisotiloja on Torniossa viisi. Nuorisotiloilla nuoret voivat viettää vapaa-aikaansa monipuolisen tekemisen parissa, kavereiden ja nuoriso-ohjaajien seurassa. Tilan kautta tapahtuvaa toimintaa siirretään myös lähialueille ja talon ulkopuolelle.

Reppuauto on nuorisotoimen liikkuva nuorisotila, joka toimii kesän ajan järjestämällä erilaista toimintaa ja tekemistä nuorille heidän toivomissaan paikoissa ja erityisesti haja-asutusalueilla. Nuorisotoimi järjestää monipuolisesti kerho- ja harrastustoimintaa sekä retki-, leiri- ja tapahtumatoimintaa torniolaisille lapsille ja nuorille ympäri vuoden.

Reppuauto toimii nuorten vapaa-ajalla katupäivystyksessä pääosin perjantai-iltaisain ja juhlapäivien aattoina. Tarkoituksena reppulaisilla on toimia turvallisina aikuisina, antaa laastaria haavoihin ja tarpeen mukaan ohjata eteenpäin. Repussa päivystäjiä on muun muassa nuorisotoimelta, seurakunnalta ja yhdistyksistä. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä poliisin ja sosiaalitoimen kanssa. Kauppakeskus Rajalla toimivassa Pop up – nuorisotilassa ohjaajina toimivat sekä kaupungin että seurakunnan nuoriso-ohjaajat.

Nuorisotyöllä on vakiintunut paikkansa koulumaailmassa, jossa yhä enemmän tarvitaan myös ohjauksellisia elementtejä ja toiminnallisuutta. Koulunuorisotyö on nuorisotyön muoto, jossa nuorisotyöntekijä on kiinteä osa koulun viikoittaista arkea, osana koulun henkilökuntaa.

Koulunuoriso-ohjaajan työtehtäviin ja tärkeimpiin tavoitteisiin kuuluu nuorten osallisuuden ja aktiivisuuden lisääminen, yhteisöllisyyden kasvattaminen sekä kouluviihtyvyyden parantaminen niin yksilö- kuin ryhmätasolla. Koulunuorisotyön menetelmiä ovat muun muassa ryhmäytymistoiminta 7.-luokkalaisille, laajennettu oppilashuoltoryhmä, koulukierrokset, tukioppilastoiminta, pienryhmätoiminta,

ennaltaehkäisevä päihdetyö, nuorisotilojen tekeminen tutuksi nuoremmille oppilaille, yhteistyö paikallisten oppilaitosten kanssa sekä erilaiset tapahtumat ja tempaukset kouluilla.

Etsivä nuorisotyö auttaa 13–15-vuotiaita sekä 15–28-vuotiaita nuoria löytämällä sopivat keinot ja tahot, joiden avulla voidaan tukea nuorta ja nuorta aikuista elämässä. Etsivät nuorisotyöntekijät auttavat Torniossa asuvia nuoria heidän elämäntilanteensa selvittelyssä, käytännön asioiden hoidossa, virastokäynneillä sekä antavat henkilökohtaista ohjausta nuoren toiveen mukaan. Etsivät nuorisotyöntekijät tukevat maahanmuuttajanuoria erityisesti identiteetin ja itsetunnon vahvistamisessa. Nuorille pyritään myös antamaan positiivisia kokemuksia työn ja opiskelupaikan haussa. Etsivien nuorisotyöntekijöiden toimipiste on Nuorisotiedotuspiste Aaltosessa.

Nuorisotiedotuspiste Aaltonen on mediapainotteiseen nuorisotyöhön suuntautunut tila, joka tarjoaa nuorille erityisesti tietoon ja neuvontaan liittyviä palveluita sekä monipuolisia median ja kulttuurisen nuorisotyön harrastusmahdollisuuksia. Nuorten kiinnostuksen mukaan ohjausta voi esimerkiksi saada valokuvaukseen, valomaalaukseen, videointiin, kuunnelmien tekemiseen tai musiikin soittamiseen.

Aaltosen tiloissa toimii myös Tohjaamo eli torniolainen malli valtakunnalliselle nuorten Ohjaamo-toiminnalle. Tohjaamo on kaikkien torniolaisten alla 30-vuotiaiden matalan kynnyksen monialainen palveluverkosto. Tohjaamosta nuori saa tietoa, neuvontaa ja ohjausta mieltä askarruttaviin kysymyksiin. Tohjaamo toimii verkostona, jossa tarjotaan yhdessä monialaisesti palveluita työllistymiseen, koulutukseen, asumiseen, elämän- ja arjenhallintaan ja hyvinvointiin liittyen.

Torniolaiset lapset ja nuoret voivat vaikuttaa oman elinympäristönsä kehittämiseen esimerkiksi palautekanavien kautta, kunnallisaloitteilla, oppilaskuntatoiminnassa ja järjestötoiminnassa. Vaikuttamismahdollisuudet aukeavat 13–25-vuotiaille nuorille Tornion nuorisoneuvoston kautta. Nuorisoneuvosto koostuu nuorten muodostamasta neuvostosta, joka tuo ideoitaan ja ehdotuksiaan kuntalaisten kuuluville, tekee aloitteita tärkeinä pitämistään asioista, seuraa kaupungissa tehtävää päätöksentekoa sekä aktivoi nuoria herättämään keskustelua yhteiskunnallisista asioista.

Nuorisotoimi järjestää kohdennettua nuorisotyötä ja pienryhmätoimintaa, johon osallistujat valitaan moniammatillisesti muun muassa oppilashuollon ja sosiaalitoimen kanssa. Toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin vastataan erilaisten ajankohtaisten hankkeiden avulla.

Tornion nuorisotoimen palvelut löytyvät Tornion kaupungin nettisivuilta, Facebookista, Instagramista sekä SnapChatista.

5.6. Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalvelut tukevat kuntalaisten harrastuksia ja tarjoavat monipuolisia tapahtumia. Palveluiden avulla vaalitaan ja edistetään paikallista kulttuuriperinnettä ja kotiseutuhistoriaa sekä ylläpidetään museotoimintaa. Kulttuuripalveluiden avulla voidaan turvata kansalaisten tasa-arvoista kohtelua, ehkäistä syrjäytymistä ja edistää maahanmuuttajien kotouttamista.

Torniossa kirjastopalveluiden avulla tuetaan maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin säilymistä hankkimalla ja välittämällä aineistoa keskeisimmillä vierailu- ja kotikielillä. Tarpeen mukaan aineistoja hankitaan myös harvinaisemmilla kielillä. Suomen kielen opetusta ja kaksikielisyyttä edistetään hankkimalla tarvittavaa opetusmateriaalia eri kielillä. Kirjasto- ja museopalveluiden saatavuus ja tunnettavuus turvataan henkilökohtaisen opastuksen, kirjastovierailujen sekä ryhmäopastuksen avulla.

Tornion kulttuuripalvelut edistävät kotouttamisprosessia myös tarjoamalla erinäisiä harjoittelupaikkoja sekä mahdollisuuden kielen opiskeluun harjoittelun ohessa. Lisäksi kunkin kunnan tulisi noteerata maahanmuuttajien erikoisosaaminen ja mahdollisuuksien mukaan hyödyntää jo olemassa olevaa kulttuurien kirjoa kulttuuripalveluja tuottaessaan.

5.7. Sosiaali- ja terveystalvelut

Kaikilla, joilla on kotikuntalain (201/1994) mukainen kotipaikka, on oikeus kunnan järjestämiin hyvinvointi- eli sosiaali- ja terveystalveluihin. Maahanmuuttajalla on oikeus yhteisiin kunnan järjestämiin hyvinvointitalveluihin, jos hänellä on voimassa oleva, Kelan myöntämä sairausvakuutus. Sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuus ja toimivuus korostuvat kunnissa, joissa maahanmuuttajien osuus kantaväestöstä on merkittävä. Meri-Lapin alueella tämä tarkoittaa käytännössä Kemi-Tornion aluetta. Terveystalveluihin kuuluvat terveydenhoitajan- ja lääkärintarkastukset ja vastaanotot, perusterveydenhuollon lääkäritalvelut sekä äitiys- ja lastenneuvolatalvelut. Sosiaalitalveluihin lukeutuvat sosiaalityö ja -päivystys, kotitalvelu, asumistalvelut, omaishoidon tuki, laitos- ja perhehoito, kuntoutus, lasten ja perheiden talvelut, ikäihmisten- ja vammaistalvelut sekä päihdetalvelut.

6. KOTOUTTAMISEN MUUT TALVELUT

6.1. Työ- ja elinkeinotoimiston talvelut

Maahanmuuttajatalvelut on integroitu osaksi tavallisia TE-toimiston talveluja huomioiden kuitenkin maahanmuuttajien erityistarpeet. Päätoimisia maahanmuuttajien työllistymiseen erikoistuneita asiantuntijoita on neljä ja he ovat sijoittuneet tuetun työllistymisen talveluihin. Muilla talvelulinjoilla osalla virkailijoista tehtäväkuvaan kuuluu myös maahanmuuttaja-asiakkaiden talvelut kotoutumisajan jälkeen. Kotoutumisen koordinaatio on keskitetty tuetun työllistymisen talveluihin, joista vastaavat talvelujohtajan ja talveluesimiehen lisäksi neljä asiantuntijaa.

Kotoutumiskoulutuksen vastuu on osaamisen kehittämisen talveluissa yhdellä talveluesimiehellä. Työvoimakoulutuksena toteutettavasta kotoutumiskoulutuksesta vastaa TE-toimisto. Kotoutumiskoulutus toteutetaan pääsääntöisesti työvoimakoulutuksena siten kuin julkisesta työvoima- ja yritystalvelusta annettussa laissa säädetään. Kotoutumiskoulutusta voidaan järjestää myös kotolain perusteella omaehtoisena koulutuksena. Kotoutumiskoulutuksena oppivelvollisuuden ylittäneille maahanmuuttajille järjestetään suomen tai ruotsin kielen opetuista ja tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämönhallintaan liittyviä valmiuksia. Kotoutumiskoulutuksen kielellisenä tavoitteena on, että maahanmuuttaja saavuttaa suomen tai ruotsin kielessä toimivan peruskielitaidon.

Maahanmuuttaja-asiakkaita koskevat samat talveluperiaatteet kuin muita asiakkaita. Talveluissa huomioidaan kuitenkin asiakkaiden erityistarpeet, kuten esimerkiksi tulkkitalvelut. Talveluun varataan yleensä keskimääräistä pidemmät vastaanottoajat. TE-talveluita voidaan räätälöidä hyvinkin joustavasti asiakkaiden talvelutarpeita vastaaviksi.

Kotoutumislain mukaisesti Lapin TE-toimisto osallistuu kotouttamisen kehittämiseen monialaisena yhteistyönä alueen viranomaisten ja eri toimijoiden kanssa. TE-toimisto vastaa maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista edistävästä ja tukevasta työvoimapalveluista sekä muista toimenpiteistä työnhakijaksi ilmoittautuneille maahanmuuttajille räätälöiden palveluita heille sopiviksi.

Maahanmuuttajien palveluissa korostuu neuvonnan ja ohjauksen tärkeys. Kotoutumislain mukaan TE-toimiston ja muiden viranomaisten on annettava maahanmuuttajalle asianmukaista ohjausta ja neuvontaa kotoutumista edistävästä toimenpiteistä ja palveluista sekä työelämästä. Kotoutumislain yhtenä tavoitteena on lisätä kotouttamisen vaikuttavuutta aloittamalla kotoutumista tukevat palvelut ja toimenpiteet mahdollisimman nopeasti maahantulon jälkeen. Palvelun nopean käynnistämisen takaamiseksi TE-toimiston tulee käynnistää kotoutumislain mukainen alkukartoitus niille maahanmuuttajille, jotka ovat työttömiä ja rekisteröityneet työnhakijaksi TE-toimistoon.

Alkukartoituksen perusteella TE-toimisto tai kunta arvioi, tarvitseeko maahanmuuttaja kotoutumissuunnitelman. Kotoutumislain mukaan kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Kielen opiskelun lisäksi kotoutumissuunnitelmassa voidaan sopia maahanmuuttajan oman äidinkielen opetuksesta, yhteiskuntaan perehdyttävästä opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta, kotoutumiskoulutuksesta ja muista kotoutumista yksilöllisesti edistävästä toimenpiteistä. Maahanmuuttajan yksilöllisesti edistäviä toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi omaehtoisten opiskelujen tukeminen, erilaiset TE-toimiston hankkimat valmennukset sekä kokeilut.

Valmennuksia voidaan hankkia uravalmennuksena, mikäli asiakkaan todetaan tarvitsevan tukea ja ohjausta ammatinvalinta- ja uravaihtoehtojen selkiyttämisessä, ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa ja työelämävalmiuksien kehittämisessä. TE-toimisto voi myös hankkia työhönvalmennusta, mikäli asiakas tarvitsee henkilökohtaista tukea työpaikan etsimiseen, työsopimuksen solmimiseen ja/tai työsuhteen vakiinnuttamiseen. Työkokeilua puolestaan voidaan käyttää sopivan työ- ja koulutusvaihtoehdon löytämiseksi. Koulutuskokeilussa asiakas pääsee tutustumaan koulutusaloihin oppilaitoksissa tarkoituksenaan selvittää soveltuvuutta eri aloille ja koulutuksiin sekä edellytyksiä opiskella kyseisissä oppilaitoksissa.

Yksilöllisesti edistäviä toimenpiteitä voivat olla myös työvoimakoulutuksena tarjottava ammatillisia valmiuksia edistävä koulutus sekä palkkatuettu työ, mikäli sen arvioidaan olevan tarkoituksenmukaisin keino työllistymisen edistämässä.

Maakunnallisena monialaisena verkostoyhteistyönä laadittu Lapin maahanmuuttostrategia 2017 ohjaa Lapin TE-toimiston maahanmuuttajapalveluiden toimeenpanoa kaikilla TE-toimiston palvelulinjoilla.

6.2. Kelan palvelut

Maahanmuuttajalle voidaan maksaa kotoutumissuunnitelman ajalta työttömyysturvaa, mikäli TE-palvelut katsoo, että maahanmuuttaja on oikeutettu saamaan työttömyysturvaa. TE-palvelut antaa työvoimapolitiittisen lausunnon oikeudesta työttömyysturvaan ja maksamiseen vaikuttavista muista seikoista. Kela tekee päätöksen itse etuuden maksamisesta.

Kelan etuuksiin on yleensä oikeus henkilöllä, joka kuuluu Suomen sosiaaliturvan piiriin. Suomen sosiaaliturvaan voi tulla oikeus esim. vakinaisen asumisen, työskentelyn, paluumuuton tai perhesuhteiden perusteella. Toimeentulotuki on henkilön tai perheen viimesijainen taloudellinen tuki, joka kattaa elämän

perusmenoja. Toimeentulotuki muodostuu kolmesta osasta; perustoimeentulotuesta, täydentävästä toimeentulotuesta ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Perustoimeentulotukea haetaan Kelasta. Täydentävää ja ennaltaehkäisevää toimeentulotukea haetaan kunnan sosiaalitoimesta. Poiketen muista Kelan myöntämistä sosiaaliturvaetuuksista, perustoimeentulotukioikeus ei määriy asuminen vaan oleskelun perusteella.

Mikäli maahantulija on vastaanottopalveluiden piirissä, valtio turvaa hänen toimeentulonsa sekä tarjoaa muut palvelut, eikä tällainen henkilö ole Kelan myöntämän perustoimeentulotuen piirissä. Kela ei siten vastaa turvapaikanhakijoiden toimeentulosta. Kun maahanmuuttaja saa oleskeluluvan, selvitetään oikeus Suomen sosiaaliturvan piiriin kuulumiseksi Kela-korttihakemuksen, etuushakemuksen sekä ilmoitus Suomeen muutosta –lomakkeen perusteella. Hakemukset ja ilmoitus on sujuvamman käsittelyn varmistamiseksi suositeltavaa tehdä OmaKelan sähköisessä järjestelmässä (www.kela.fi), mikäli oleskeluluvan saaneella on mahdollisuus verkkotunnistautumiseen.

Perustoimeentulotukeen maahanmuuttajalla ei tule oikeutta ennen, kuin hänet on kirjattu ulos vastaanottokeskuksesta. Vaikka perustoimeentulotukea ei makseta ennen kuin asiakas tosiasiallisesti rekisteröityy kunnan asukkaaksi, voi asiakas hakea Kelasta perustoimeentulotukea ja vuokravakuutta ennen sitä. Lisäksi tyypillisiä Kelan myöntämiä etuuksia ovat esimerkiksi asumisen tuet ja lapsilisä. Asiakkaan siirtyessä pois vastaanottopalveluiden piiristä on oleellista, että yhteistyötä tekevät niin vastaanottokeskus, Kela (etuudet) kuin kuntakin (sosiaalihuollon palvelut). Asiakkaalle voidaan tilata Kelalta hyvissä ajoin ajanvarausaika etuustilanteen selvittämiseksi. Puhelinpalvelun kautta on tarvittaessa mahdollisuus varata asiakkaalle myös puhelintulkkaus. Myös Kelan yhteistyökumppanilla on mahdollisuus varata asiakkaalle aika Kelan asiakaspalveluun asiakkaan näin pyytäessä. Sekä vastaanottokeskus ja/tai kela voivat informoida siirtyviä asiakkaita Kelan tarjoamista palveluista.

Kiintiöpakolaisina Suomeen saapuvat henkilöt rinnastetaan Suomessa vakinaisesti asuviin, joten he kuuluvat suomalaisen sosiaaliturvan piiriin. Kiintiöpakolaisille voidaan hakea kunnan toimesta tarvittaessa perustoimeentulotukea jo ennen maahan saapumista. Kelassa voidaan tutkia oikeus perustoimeentulotukeen, vaikka ei vielä olisi tiedossa saapuvan henkilön henkilötunnusta. Kela tekee aktiivisesti yhteistyötä kotoutumista hoitavien muiden viranomaisten kanssa, jotta kiintiöpakolaisena saapunut henkilö tutustuisi Kelan palveluihin mahdollisimman pikaisesti. Paikallistasolla toimittaessa on tärkeää, että Kela saa etukäteen tiedon kuntiin saapuvista kiintiöpakolaisista. Kela on sopinut yhdessä maahanmuuttopalveluiden ja kuntien kanssa paikallisista yhteyshenkilöistä, joihin voi ottaa yhteyttä niin turvapaikanhakijoiden, pakolaisten kuin kiintiöpakolaistenkin palveluita suunniteltaessa ja haettaessa.

Laittomasti maassa oleskelevien kiireelliseen avuntarpeeseen vastataan STM:n suositusten mukaisesti kunnissa. Ensisijaisesti laittomasti maassa oleskelevien kiireelliseen avun tarpeeseen vastataan kunnissa. Mikäli asiakas asioi Kelassa ja hakee perustoimeentulotukea, tarkistaa Kela henkilön oleskeluoikeuden ulkomaalaisrekisteristä ja ratkaisee hakemuksen perusteella, onko henkilöllä oikeutta perustoimeentulotukeen. Kuten muidenkin asiakkaiden osalta, harkinta asiakkaan perustoimeentulotukioikeuden osalta tehdään kuitenkin tapauskohtaisesti asiakkaan yksilöllinen kokonaistilanne arvioiden. Kiireellisen sosiaalihuollon tarpeessa olevat asiakkaat Kela ohjaa kuntaan, jossa tehdään kokonaisarvio henkilön avun tarpeesta.

Suomessa oleskelevalla henkilöllä on kuitenkin aina oikeus vähintään välttämättömään osuuteen perustoimeentulotuesta, jos tämä on kiireellisen toimeentulotuen tarpeessa eikä voi turvata toimeentuloaan muulla tavoin kuten esim. oleskelukunnan toimesta. Käytännössä tämä tarkoittaa Kelan osalta maksusitoumuksin myönnettävää ruokaa ja välttämättömiä lääkkeitä hyvin lyhyeksi ajaksi kerrallaan. Kela ohjaa laittomasti maassa oleskelevat vapaaehtoisen paluun järjestelmään. Jos asiakas saanut jo

toimeentulotukea vakinaisen oleskelun perusteella, tutkitaan oikeus perustoimeentulotuen jatkoon asiakkaan kokonaistilanne huomioon ottaen.

7. JÄRJESTÖ- JA VAPAAEHTOISTOIMINTA TORNION SEUDULLA

Kansalaisjärjestöjen toiminnassa on useita ulottuvuuksia; eri väestöryhmien edunvalvonta, vaikuttaminen, asiantuntijuus, uusien toimintamallien kehittäminen, avun ja tuen järjestäminen – joskus myös palveluiden tuottaminen myytäväksi joko suoraan asiakkaille, kunnille tai muille tahoille. Edellä mainittujen lisäksi vapaaehtoistoiminta on yksi keskeisimpiä kansalaisjärjestötoiminnan osia, siihen on viitattu järjestötoiminnan ytimenä tai sydämenä. Suomi on aktiivinen vapaaehtoistoiminnan maa. Yksin Meri-Lapin alueelle on rekisteröity yli 2000 yhdistystä.

Kolmas sektori suomalaisessa yhteiskunnassa käsittää pääasiassa järjestöjä, säätiöitä ja osuuskuntia. Kolmannen sektorin toimintaan lukeutuu sekä palkka- että vapaaehtoistyötä. Kolmannen sektorin ehdottomia voimavaroja ovat palkka- ja vapaaehtoistyön integrointi sekä yhteiskunnan eri osaamisalueiden yhdistäminen hyötyä tuottavaksi kokonaisuudeksi.

Maahanmuuttaja voi saada yhdistystoiminnasta tukea kotoutumisprosessiinsa. Yhdistystoimintaan liittymisen motivaattoreita on useita: kielen oppiminen, yksinäisyyden väheneminen, suomalaiseen kulttuuriin tutustuminen sekä oman kulttuurin vaaliminen ja säilyttäminen. Vapaaehtoistoiminta voi edistää kotoutumista tarjoamalla toimintaa, vapaaehtoisuuksia ja yhdessä tekemistä, näin ollen vähentäen eristäytymistä ja yksinäisyyttä. Maahanmuuttajien mukanaan tuoma monikulttuurisuus rikastuttaa yhdistystoimintaa.

Yleisten aktiviteettien ohella kolmannen sektorin toimijat järjestävät eritoten maahanmuuttajille suunnattua toimintaa. Maahanmuuttajat ovat mukana urheiluseurojen toiminnassa. SPR:n Tornion osastolla on kerhotoimintaa maahanmuuttajajäsenille. Monet järjestöt, kuten paikalliset Martta-yhdistykset sekä Akateemiset Naiset ry. toimivat yhteistyökumppaneina maahanmuuttajahankkeiden toiminnan järjestämisessä. Länsi-Pohjan Mielenterveysseuran kriisikeskus Turvapojun toimitiloissa on kokoontunut Kemin Mister's maahanmuuttajamiesten ryhmä.

ELY-keskusten tehtävänä on maahanmuuton ja kotouttamisen alueellinen kehittäminen ja yhteensovittaminen sekä yhteistyön koordinointi. Alueellisen yhteistyön lisäämiseksi ja kehittämistyön tueksi Meri-Lapissa ja Rovaseudulla on toiminut jo usean vuoden ajan alueelliset MAKO-verkostot. Näiden lisäksi vuoden 2017 aikana toimintansa aloittivat myös Tunturi-Lapin ja Itä-Lapin verkostot.

Verkostot ovat tarkoitettu ensisijaisesti maahanmuutto- ja kotouttamisasioiden parissa työskenteleville, mutta myös järjestötoimijat, kuntien luottamushenkilöt sekä muut asiasta kiinnostuneet voivat osallistua toimintaan. Verkostojen jäsenenä on mm. alueen kuntien viranomaisia ja luottamushenkilöitä, kolmannen sektorin toimijoita, seurakuntien tai oppilaitoksien edustajia ja kouluttajia. Verkoston tavoitteena on edistää toimijoiden välistä yhteistyötä kotouttamistyön kehittämiseksi Lapissa.

8. TIEDOTUS, TOTEUTUS JA SEURANTA

Kotouttamisohjelma julkaistaan kunnan kotisivuilla. Kotouttamisohjelman päivitykseen ovat osallistuneet:

Heli Rahkonen, valmistavan luokan opettaja

Tarja Laakso, kielten opettaja

Marja-Leena Forsell, ryhmäpäällikkö, Kela

Auli Pietikäinen, nuorisotoimen päällikkö

Eveliina Ponkala, varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Aki Luosujärvi, apulaisrehtori, opinto-ohjaaja

Riitta Keloneva, varhaiskasvatuspäällikkö

Mört Marianne, sosiaali-ohjaaja/pakolaistyö

Anne Filali, Sosiaalityön johtaja